

НОВИЙ СВІТ

ЧАРЛЗ ДАРВИН

Народився 12 лютого 1809—Помер 19 квітня 1883

Січень—квітень
1929

Ціна цього числа
20 цент.

THE NEW WORLD

Illustrated Ukrainian Monthly Magazine of Culture and Knowledge.

Published by The New World Library & Printing Co.

1418 City Hall Ave.

Tel. LAncoaster 1361

Montreal, Que

НОВИЙ СВІТ

Культурно-освітній ілюстрований місячник

Річна передплата \$1.00 per year — — — — Поодинокі число 10ц

Рік—Vol II. Січень-квітень—1929—January-April Ч. 1—4.

З М І С Т :

	Сторона
<i>П. Стерня</i> —Напередодні...	1
Нарис історії землі в наукових малюнках	2
<i>Гуго Герібах</i> —Життя на інших світах	4
<i>Д. Б.</i> —Світ, наука і релігія	6
<i>Ф. Дучинський</i> —Чарлз Дарвин	8
<i>Вільгельм Оствальд</i> —Моністична проповідь про працю	12
<i>В. Левицький</i> —Вивчаємо Шевченка і його бачення	15
Пам'яті Паризької Комун	21
<i>Іван Франко</i> —Культура середніх віків	24
Дещо про апендіцит	26
<i>Howard Ross, K.C., D.C.L. of Montreal Bar</i> —Канада. Провінція Онтаріо	27
Лист від політ'янів з дрогобицької тюрми в Польщі до робітників в Америці і Канаді	29
Радощі і мудрощі	32

**THE
NEW WORLD LIBRARY & PRINTING CO.**

Box 1092

MONTREAL - - - - - CANADA

**Купіть собі прекрасно ілюстрований і цікавий науковий змістом
Календар "Новий Світ" на 1929 рік**

Ціна 40ц. Тепер продається кожний примірник по 20ц.; 3—50; 12—\$1.50

Користайтесь з нагоди! Пишіть на адресу "Новий Світ"

НОВИЙ СВІТ

П. Стерня

НАПЕРЕДОДНІ...

Колеса стукають уперто й монотонно,
І люди хлиляться туди і знов сюди...
І скрізь по Польщі затишні вагони
Розвозять із Варшави поїзди.
В останній раз, панове депутати,
Ви їдете країною без плати.

• • •

В останній раз з прекрасної Варшави
Ви за дурничку їдете додів,
В останній раз тепер жандарми браві
В вас визнають країни владарів.
Сьогодні сейм, сьогодні честь і шана,
А завтра; гей, посуньтесь, проше панна!

• • •

Колеса стукають настирливо й уперто,
І сумно депутати домонять;
«Пан маршал сеймові напевне хоче смертні!»,
«Він хоче сейм неславно скарити!...
І от на думку не спада нікому,
Що маршал робить зовсім не по-злому.

• • •

Чекайте бо! Ї практика на диво,
На прочуд—зоч на весь тут світ кричи:
І катування в мурах дефензиві,
Арешти, розстріли, убивства уночі...
Та й маршал міг сеймових депутатів
Запакувати спокійно поза ґрати.

• • •

А замість того їдете додому
(Ще й за дурничку, з допорою, в честі)
І можете сховатися в соломі,
Або у ліс, од маршала, втікти...
Радійте ж! Поцастило! І не плачте,
Хвалу співайте маршаловій вдачі...

Нарис Історії Землі в Наукових Малюнках

ВЕЛИЧЕЗНИМ МУЗЕЮ Натуральної Історії ім. Фільда в Шікаго можна оглядати вже перших п'ять картин в серії малюнків, що мають дати систематичний нарис еволюції життя на нашій землі. Картини виставлено у відділі Історичної Геології музею. Вони є твором відомого наукового художника Чарлза Р. Найта (Charles R. Knight), а фінансує це наукове підприємство Ернест Р. Іреґем. Хоч в цих п'ятих картинах зображено лиш кілька важливих моментів в історії еволюції, але своїм змістом вони охоплюють полерх тисячу мільонів літ часу.

Багато між нами вже таких, що с ознакочленені з геологічним поділом часу—ми читали про доби, періоди, епохи наближчі до наших часів. Знаємо, приміром, що була Третична Доба/ ссавців. Мезоїчна Доба /павунів, та що передтим була Доба Риб, а там був час, що на землі жили лиш ще менш помітні тварини.

Але йдучи даліше в чимраз більші сумерки геологічного минулого, відкриваємо не менше дивні та інтересні епохи—власне ті, що були часом появи орґанічного життя на землі. Причина цього зацікавлення справою походження життя міститься мабуть в його загадочности і таємничости—а людина любить таємниче.

1. ЗЕМЛЯ ОСТИГАЄ ПІСЛЯ ТОГО, ЯК ВІДІРВАЛАСЯ ВІД СОНЦЯ

Протяг часу від народження Землі, мірнимим засобом радіоактивности, виходить що майже 1,600 мільонів літ, а можливо 4,000 мільонів. Картина зображає першу частину Археозойчної Доби, коли не було ще життя.

Мало хто уявляє собі, як довго тривали ті перші геологічні періоди часу, що в дійсності займали цілих дві третини усього життя землі. Слід знати, зрештою, що між часом, зображеним в першій з картин, що ілюструють цю статтю, і часом, зображеним в третій картині, минуло приблизно 1,000,000,000 літ, але життя, у своїй еволюції до вищих і більш складних форм, зробило в тім часі зовсім малий поступ.

Цей довжечасний час геологи ділять на дві доби—на півнішу, в якій було життя (Протозойчу), на ранишу (Археозойчу), на протязі якої, тобто в часі 500,000,000 літ, утворилося життя на землі. Але скільки часу минуло між появою життя і народженням Землі в Сонця—цього ніхто не знає. Безпосередніх доказів на це нема. Первісних протоплазмів дарма шукати в геологічних шарах землі, бо їх сліди щеали під впливом жару та інших могутніх чинників природи.

Геологи знаходять щораз то більше і щораз то давніші докази життя, але ці сліди відкривають тільки маленьку частину довгої дороги влад до початків життя. Професор І. В. Ірвнер в університеті Мінесоти відкрив в скалах півнішої Археозойчної Доби якісь дрібненькі скам'янілості, що подібні трохи до новітніх синьо-зелених алей, які являються під мікроскопом у воді, плавтій зі ставу. Однак ці і тому подібні докази ставить в підозрінні проф. І. Е. Голі (Hawley) в університеті стейту Висконсин, звертаючи увагу на можливість, що це є лиш хемічні явища, подібні до так званих "імітацій життя", що їх можна легко "творити", мішаючи залізний сульфід в шкляниці води і одержуючи речовину, що має прикмети живої матерії, але в дійсності ніякого життя не має.

Безпосередні докази—відома присутність графіту в перебувалих метаморфову скалах Канади; присутність червоних (окисних) осадів, що доказують існування потрібного до життя кисня, та інші признаки, що про них говориться в книжках по геології—усе те вказує, що на протязі 500 мільйонів літ Археозойчної Доби, що своєю таємничістю так загострює на-

2. ПОЧАТКИ ЖИТТЯ

Найстарішими формами життя, що їх досі знайдено в прастраних скалах є синьо-зелені алей, такі дрібненькі рослини, що й тепер живуть у воді.

3. МОРСЬКЕ ПОВЕРХНЯ 500,000,000 ЛІТ ТОМУ НАЗАД

В Ордовіційському Періоді бачимо великі мляуни з черепашкою. Вони виростали в довжину 15 футів і є предками теперішніх октопів, наutilus і тріальобітів.

4. ВЕЛЕТЕНЬ СТЕГОЗАВР—МАЙЖЕ ВЕЗМІВКИЙ

В Мемойній Доби, 120,000,000 літ тому, перевагу мали великі плазуни. Маленький мозок великого стегозавра важив лиш дві унції.

5. ПРОТОЦЕРАТОПИ МНОЖИЛИСЯ В ЛЕЦЬ

Цератонські плазуни жили пізніше від стегозаврів. В бігом часу в них розвивалися великі страшні роги.

шу цікавість, існувало вже життя на землі. Але такі посередні докази не вдовольняють ані не переконують.

Як життя почалося і чим воно є? На оба ці запити є десятки гіпотез (припущень), але певних доказів дуже мало. Гіпотез є вже доволі, а для науки важними є тепер не нові гіпотези, але якісь безпосередні наглядні, археологічні докази. Але такі докази ледви чи знайдуться коли.

Гуго Гернбак

Життя на інших світах

ТАРЕ ПИТАННЯ "Чи може існувати таке життя, яке ми знаємо, на інших світах?", очевидно не перестав розворудувати уяви людства. Немає майже такого життя, в яким мені особисто не ставлено-б цього запиту в цій або іншій формі, а принагідно кинути мною на папір думки в цій справі і становлять зміст того, що становить мій погляд по цьому питанню.

Багато учених і також і багато філософів є передусім цього погляду, що умовини життя, яке ми знаємо, є надзвичайні, та що для самої появи життя мусять бути певні передумови. Звершено, приміром, увагу на факт, що ніякий організм не може жити в порожнечі, тобто що для піддержання життя мусять бути якась атмосфера. Вона не повинна бути надто холодна, і знаємо, що в просторі подальше від землі, де панує великий холод, життя не може вдержатися. І не повинно бути за гарячо, бо ніщо не може жити вище точки кипіння води. Це, загально беручи, є умовини щодо вдержання такого життя, яке нам є знаєне.

Я повторив кілька разів фразу "життя, яке ми знаємо", бо річ не виключена, що є життя у формах, які нам є невідомі. Стверджено, приміром, що організм може жити в леді і в такому холоді, що доходить до абсолютного нуля. Сванте Арреніус, славний учений, каже, що силою світла зародки життя можуть переходити простором, і коли ці зародки падуть на якийсь світ і знайдуть там пригості умовини, то на тім світі зачнуть розвиватися життєві форми.

Знаємо також, що життя може існувати близько точки кипіння води. Щоби цілком вбити бактерію антраксу, його треба тримати кілька годин в киплячій воді.

Отже це є форми життя, які ми знаємо. Але можливо, що існують інші форми життя, що про них в нас немає найменшого поняття. Річ не виключена, що якесь життя знаходиться в газовій матерії, а також можливо, що воно криється в твердій солідній матерії.

Кілька років тому учені гадали, що життя не може вдержатися при надзвичайно сильним тисненню. Але ця думка оказалась ошибочною, коли з дна океану наукові експедиції почали добувати рибу, що жила там видимо цілком вигідно при дуже високім гідрравлічним тисненню, від якого доразу загинули-б звичайні організми.

Життя завжди прирвовляється до оточення, як це добре розуміє кожний учений. Хоч і як непригості умовини, хоч і як несприятливе оточення, але якась форма життя завжди знайде опору вдержатися там. На протязі останніх десятиліть ми дізналися так багато про надзвичайні форми життя, що учені стають чимраз більш обережні в цім питанню. Пятдесят літ тому ніхто з учених не припускав, щоби життя могло вдержатися на місяці, бо там немає майже цілої атмосфери. Але сьогодні вже припускають, що на місяці існує якась життєва форма, хоч там і нема багато атмосфери, і що організми мають жити там майже в порожнечі.

Треба завжди мати на увазі, що внаслідок нашого особливого оточення усі наші думки і спосіб мислення про життя на інших світах мають бути дуже баламутні, коли думаємо про тамтешні відносини. Також річ дуже правдоподібна, що життя, подібно що й на землі, майже на усіх планетах нашої сонячної системи. Це можна казати про всі планети — навіть про ті, на яких не з'явилась ще тверда шкаралупа, як ось Юпітер, Сатурн та інші планети. Ці останні ще дуже гарячі, але можна припускати, що й там знаходиться якась форма життя.

Навіть на далекому Нептуні, що є, як здається, сповитий температурою абсолютного нуля, знаходиться може якась форма життя,

Було-б верхом глупоти вірити, що в біліонів світів в усіх міліонах всесвітів тільки нашої малесенькій землі судилось бути домівкою життя і розуму! Природа ніколи не виріжнює, Умовини, що їх бачимо на землі, існують, при певних змінах, усюди. Майже кожний метал, майже кожний газ, майже кожну речовину, що їх знаємо, можна знайти засобом спектроскопа і на наших сонці і на кожнім сонці у всесвіті. Вимків нема і це є факти, а не теорія.

По-друге, кожна зірка, яку бачимо на небі, є сонцем подібним до нашого сонця, і річ можлива, що кожне таке сонце має свою власну планетарну систему з такими відмінками, яким є наша земля. На міліонах

тих планет мусять бути деє і такі умовини, щодо своїх фізичних властивостей, які стрічаємо тут на землі. Коли-ж є такі умовини, так не може бути найменшого сумніву, що життя, яке знаємо тут, знаходиться і на таких планетах, без огляду на те, до якого всесвіту вони належать.

Навіть немає потреби брати на увагу теорію Авраєва про поширення життя у всесвіті, бо щодо походження життя то мені здається, що воно являється само з себе в кожному світі, де є відповідні для цього умовини. На нашій власній землі ми не можемо знайти розмежної лінії між твариною і рослиною, та між рослиною і позірно мертвими предметами. Маємо форми життя, що є на пів рослиною а напів твариною, і так само маємо інші форми життя напів рослини і напів мінеральні.

Які саме умовини зділали це життя можливим, цього покищо ми не знаємо. Річ досить можлива, що в не дуже далекій будучности людина зможе утворити синтетично (штучно) якусь форму життя. Виясах лабораторіях ми підійшли до цього вже досить близько: Вскуди, де хімічні і фізичні умовини є відповідні, треба сподіватися появи життя.

Треба знати й це, що чим світ старший, тим більше розвинений, тим кращі його життєтворчі відмінки і тим більше в них різноманітності. Природа придержується завжди системи здогаду навпаки, і деколи поступав на те, щоби відтак вертати назад. Щодо обему, приміром, про життя на землі можна сказати, що воно йде зрад, бо вже перевелися такі велетні, як дінозавр і мамут, бо ці велетні в теперішнім оточенні не могли б жити. Коли-б клімат землі нагло змінився і на цілій планеті настало знова тропічне підосення, то ті самі велетенські звірі знова стали-б жителями землі. Особливо, в мене немає ніякого сумніву, що звірі типу бронтозавра, птеродактиля та інших доісторичних тварин живуть під цю пору деє на тисячах далеких планет, деє в якомусь всесвіті.

Повищі замітки пояснюють, чому люди, зацікавлені цим предметом, заходяться встановити комунікацію з Марсом та другими планетами. Якщо на інших планетах є життя, то ми хотіли-б пізнати його. Одиноким способом, щоби дізнатися, це спроби посилати час до часу сигнали з метою, що остаточно прийде на ці сигнали якась відповідь. З наукової точки погляду інтересним є вже хоч-би саме питання, якого рода сигнали є найбільш відповідні в цих експериментах. І не було-б чимось несподіваним, якби на протязі слідуючих п'ятдесять років ми одержали який знак призначення з іншої планети.

Тому й зрозуміло, чому люди, які цікавляться наукою, мати-муть чимраз більше приводу до міркувань над питанням, чи є або не є населені далекі планети.

Світ, Наука і Релігія

ІСТОРІЯ створення світа (космогонія), подана на початку Біблії, не є ані наукою, ані "словом божим", а поглядом, що його поширювали в цій справі попи в давні часи, коли ніякої правдивої науки між людьми ще не було. На початку не було пусто і темно, але, навпаки, було ясно. Наша соняшна система була спершу величезною світлянню мряковиною. На початку було сонце, а потім утворилася

земля, а не на виворіть. Земля існує не 6 тисяч, а тисячі мільйонів літ. Наука про розвиток землі має на це неоспоримі докази, і тільки одні скам'янілі останки тварин і рослин, що їх учені знаходять в землі, виявляють, що органічне життя розвивалося поволі на протязі мільйонів літ, а не протягом шість днів, як каже Біблія. Геологія ставить докази, що земля існувала сотки мільйонів літ перед тим, ніж появились на ній життєві форми, а німецький природознавець Нернст каже, що земля почала бігати своїм теперішнім шляхом довкола сонця 1,600 мільйонів літ тому, та що сонце є старше за неї яких 700 до 900 мільйонів літ.

Біблія учить, що земля є центром всесвіту, та що сонце обертається довкола нїєї, але сьогодні вже й церква не пробує заперечувати, що це є фальшивий погляд, бо наука вже давно докавала, що справа мається якраз навпаки—що земля кружляє довкола сонця, а сама собою є лишень, як каже новітня наука, просто порошок в порівнянні з іншими небесними тілами, яких є безліч в безкраїх просторах всесвіту.

Коли релігія говорить про небо і пекло—про небо, що є десь вгорі над нами, та про пекло десь внизу, то говорить велику нісенітницю і вигадку темних умів. Вгорі є повітря, а далше безмежний простір, в яким кружляє маса зірок, куди більших від нашої землі. Один з тих велетнів—зірка Бетелгеа є 27 мільйонів рази більша від сонця і є віддалена від землі на 200 світляних років, тобто стільки років потребує світло, щоб дістатися з тої зірки на землю, пробігаючи на рік 6,000,000 мільйонів миль. Червона зірка Антарес віддалена від землі на 330 світляних років. Говорити про щось, що є "над" нами або "під" нами у відношенні до всесвіту не має ніякого змислу. Для людей, що живуть на північній півкулі землі, люди на південній півкулі є "під" ними, а на відворот; те саме треба сказати про людей на півкулях східній і західній—одні других мають "під" собою, а у відношенні до простору, в яким кружляє земля, поняття про "вгорі" і "внизу" чергується що 12 годин. В дійсності у всесвіті немає ні одного ні другого, а існує тільки в цім обмеженім просторі на землі, в яким починається і кінчиться людське життя.

Дехто вірить, що пекло є в самій середині землі, але й це місце наука "охолила" вже настільки, що опрокинула давнішу теорію про розжарене ядро в центрі земської кулі доказами, що це ядро є твердою (твердою від сталі) металевою масою, а розжарена матерія, що дсбувається іноді на поверхню кратерами вульканів, знаходиться подекуди між твердим ядром і твердою поверхнею землі. Зрештою щодо пекла, то навіть Біблія спочатку не говорить нічого про таке місце, а каже, що "На початку створив Бог небо і землю"—пекло вставлено в цю збірку релігійних вірувань пізніше попами, і сьогодні католицька Біблія згадує пекло 69 рази в Старім Завіті а 24 рази в Новім Завіті, а протестантська Біблія (короля Джеймса) має їх менше—31 в Старім і 20 в Новім Завіті. В єврейським тексті Старого Завіту нема ані одного пекла, і його нема в цілій єврейській теології. Але кожна теологія, кожна релігія, з пеклом чи без нього оснований на фальшивім і з наукою незгіднім світогляді, утворенім попівською кастою в інтересі пануючих суспільних клас.

Д. В.

Ф. Дучинський

ЧАРЛЗ ДАРВИН

(До 120 років народження)

12 ЛЮТОГО 1809 року в англійській провінції Шрюсберрі, в сім'ї лікаря, народився Чарлз Дарвин, цей великий натураліст, що з його іменем алучений основний переворот в науці біології та в світогляді культурного людства. З повним правом учений Ватсон міг писати до Дарвина: "Ви—великий революціонер сучасної науки або, а це більш правильно, науки всіх часів". Дехто з учених називав навіть ціле ХІХ. століття "добом Дарвина". В чім-же заключається довершене ним велике наукове діло? В 1859 році, 70 літ тому назад, з'явився замітний твір Дарвина "Походження відмінків", в якому він виложив і обосновав

свою теорію. Сотки фактів і доказів навів він в тій своїй праці для зменшення і ствердження своєї науки. Цілих 20 років посвятив він зусильній праці над творенням своєї теорії та збираючи доказовий для цього фактичний матеріал.

Поява твору Дарвина просто приголомшила усіх думаючих людей того часу. Його наука зруйнувала в корінних традиційні думки і погляди щодо явищ органічного життя. Старому розумінню життя Дарвин протиставив нове, що від нього пішла революція в цілیم мисленні людей.

До появи теорії Дарвина в науці майже всеціло переважав біблійний погляд на походження органічного світу. Йдучи за шведським ученим Ліннеєм, учені гадали, що відмінків тварин і рослин існує стільки, скільки їх було створено божою силою. Біологи признавали правильною науку про постійність і незмінність форм тварин і рослин.

Дарвин завдав поразливі удари основним і глибоко консервативним поглядам своїх сучасників. Він переконуючо і неоспоримо доказує, що існуючі вищі відмінки живих створінн, утворилися шляхом поступового, мільйони років триваючого розвитку з нижчих, простіших життєвих форм. Він опрокидує науку про постійність відмінків тварин і рослин, як неправдиву. Він показує, що відмінкові форми живих істот заєдно змінюються, знаходяться в процесі поступового розвитку, повільної еволюції. Одні відмінки перетворюються в другі відмінки. Між різнородністю і відмінком не слід ставити непроходиму межу. По думці Дарвина—різнородність, це початок відмінка, а відмінок—тільки велика різнородність. Різнородність встановлюється відмінком. Дарвин створив і обґрунтував цю велику теорію походження і розвитку рослин, тварин і людини, що в відома під назвою дарвінізму.

Теорія Дарвина доказала не лиш той факт, що тваринний і рослинний світи не були створені доразу, вагло, силою якогось чарівного слова, але що вони розвивалися поступово на протязі неймовірно довгих періодів часу. Цю науку висказували і давніше деякі поважні мислителі. Між ними були і такі першорядні наукові, як Лямарк і Гете. Але шойно Дарвин зміг зібрати на ствердження еволюційної науки величезний арсенал доказів, взятих з різних галузів знання.

Другою безсмертною заслугою Дарвина являється те, що він виявив і розкрив причини, під впливом яких відбувалася і довершується еволюція живих організмів. Створена ним наука про розгонні чинники еволюційного розвитку становить ядро його теорії природявого добору.

Шлях утворення теорії Дарвина про природній добір— звичайний шлях науки: від вивчення конкретних фактів він прийшов до заключень, від практики до теорії.

Він подрібно вивчив і пояснив ці способи і способи, що їх ажинають огородники і годівці худоби у плеканню нових сортів рослин і нових пород тварин. Він переконався, що ті засоби вводяться до цього, що з різних рослин або тварин людина вибирає такі окази, що в певній мірі віддаються якимись кращими і надзвичайними прикметами. Стадо овец або пшениці тільки на загальний погляд являється однаковим, зложеним в цілком подібних до себе окремих рослин або тварин. Проглянувшись блище, побачимо, що немає дві віпки або два колоски пшениці, що були-б

пільком подібні до себе. Завжди знайдемо якісь прикмети, що становлять більшу або меншу між ними різницю. Засобом штучного добору людина відібрала те, що вважає кращим, і розмножує. Іноді штучний добір приміняється на протязі цілих поколінь. Внаслідок того повстають різно-родні сорти рослин і різні породи домашніх тварин.

Коли Дарвин врозумів головний шлях походження різних сортів культурних рослин і тваринних пород, він почав досліджувати причини утворення різноманітних форм тварин і рослин в природі. Він ставить запит: під впливом яких сил утворилися в природних умовах різні породи живих створінь, і як вони припорочилися до умови свого оточення? Він пильно вивчає явища в живій природі і знаходить відповідь на той многоважний запит. Він творить свою науку про природний добір.

Дарвин пояснив, що змінність організмів, яку він зауважив в домашніх рослин і тварин, існує в такій самій силі і в природних умовах. Немає двох дерев в сосновому лісі або двох ворон цілком подібних, селячих відмінних прикмет. Окремі одиниці не лиш що мають окремі, відмінні прикмети, але їх передають їх своїм потомкам. Але чи не існує в природі, серед живих істот, добір, подібний до штучного добору? Дарвин шукає ті сили, які керує розвитком живих істот в умовах природи і знаходить її в природнім доборі.

Всі організми мають властивість незвичайності швидкого розмноження. Багато рослин видають сотки і тисячі насіння, багато риб—десятки і сотки тисяч ікри. Солітер, що живе в кишках людини, видає до 100 мільйонів яєчок. Слони множаться попарно; одна пара цих тварин плодить на протязі цілого свого життя тільки 6 пар потомства. Але через 500 років потомство одної пари слонів буде рахуватися н 15 мільйонів одиниць. Всі організми стремлять до перенаселення землі. В деякі роки бачимо надзвичайно велике розмноження певних шкідливих животин (сарана, гусениці і т. п.). Але їх кількість скоро меншає і вертає до попередніх розмірів. Видимо є сили, що не допускають до такого швидкого розмноження. Організмів народжується багато, але мало з них остається при життю. Для більшости з них немає ні місця ні поживи. Маса їх гине від голоду, холоду та інших несприятливих умовин. Чимало гине від них чи інших ворогів. Між організмами ведеться боротьба за існування. Цю боротьбу вони вводять в природними умовами та в другими організмами. Особливо завзята боротьба ведеться між одницями того самого відмінка, бо вони живуть близько себе в однакових умовах і прокормлюються тою самою поживою. В лісі бачимо сухі дерева, що загинули в гущі під впливом боротьби за існування. В цім змаганню загинув 95 процент лісових рослин. Денебудь в полі або в городі можемо слідкувати за боротьбою між буряном і культурними рослинами. І коли людина не допоможе тим останнім, то бурян виїде переможцем над ними і вони загинуть.

Хто-ж виходить побідником в боротьбі за існування? Перемагають ці організми, що є найкраще пристосовані до умовин свого життя. Перемагають ті, що є наділені ріжкими помічними в боротьбі за життя прийомами. Дикі рослини перемагають домашніх, бо дикі є сильніші, краще пристосовані до боротьби. В них сильніше коріння, вони скорше ростуть і множаться, більше витривалі на холод і посуху, родять більше насіння і

т. д. Отже в боротьбі за існування в рослинній і тваринній світі природний добір відбувається між тими, що є краще пристосовані до життєвих умовин. Природний добір—це могутній чинник, що творять всі різні природні форми живих істот та їх здатність пригортаватися до умовин свого оточення. Ця доповнена здатність в будові рослин і тварин та їх органів — це не твір якихось таємничих або чудесних сил, а результат таких природних явищ, як змінність спадковості, боротьба за існування і природний добір.

Отак вкоротці можна представити основні засади дарвінізму.

Відкривши природні причини походження відмінків і творення доцільних пристосовань в організмах і доклавши тваринне походження людини, Дарвін повалив усі старі релігійні погляди в цім питанні. Тому й дивно, що поява науки Дарвіна викликала велику боротьбу між ученими. Всі неупереджені вчені стали по стороні Дарвіна. Але з тим більшою ворожнечою виступили проти нього представники і слуги релігії. В поборюванню зневаженої ними теорії вони не цурались навіть наклепів і брехонь. Але сили воюючих сторін були нерівні. Теорія Дарвіна швидко взяла верх над противними поглядами в науці. Встановлена Дарвіном ідея еволюції стала в того часу провідною ідеєю в біології. Її введення в біологію надавчайо піднесло цю науку і прискіпило її розвиток. Еволюційна думка проникла також і в інші науки. Деякі учені, очевидно ошибочні, заходились пояснювати також і відносини в людському суспільстві дарвіністськими ідеями боротьби за існування і природного добору. Вони не брали на увагу, що люди живуть в тих штучних умовинах, що їх утворив розвиток техніки і культури, та що розвиток людського суспільства йде шляхом своїх власних окремих законів.

Після короткого періоду майже загального признання правильності науки Дарвіна настав час критики і частинного або й повного відступлення від нього багатьох учених. Ніодна наука, за винятком марксизму, не викликала такої маси критичної літератури, як дарвінізм. Було сказано вже й таке, що теорію Дарвіна опрокинуто новітніми науковими фактами, що вона належить вже до історії. І за наших часів ми були свідками нових заходів, що мали на прикметі повалити теорію Дарвіна, доклавши їй наукову нестійкість. В оковечній підрахунок ця критика дарвінізму походить не в чого іншого, а з реакційного успособлення буржуазних учених.

Але попри ці похоронні голоси чимраз дужче лунають слова багатьох інших учених, між якими мож стрічати імена виважених досвідних біологів. Вони без обиняків заявляють, що найновіші наукові відкриття ведуть “назад до Дарвіна”. Проф. Кольцов, якого годі підозрівати в радикалізмі, в доповіді на в’їзді зоологів казав: “Ми й тепер, подібно що й 50 років тому, маємо право спокійно заявляти: природний добір творить нові форми”. В словах проф. Кольцова знайшла свій вираз точка погляду більшости сучасних біологів. Така оцінка дарвінізму, після явищ півстоліття його існування і після тяжкого періоду критики, свідчить безперечно, що основні засади цієї науки є правдиві. Вона являється тріумфом для її творця — Чарлза Дарвіна, і перемогою для його теорії — для Дарвіна.

Моністична проповідь про працю

СТАРИХ ЧАСАХ дивилися люди на працю як на щось, чого ніхто не бажав собі, а навіть як на муку. Як найтяжшу кару за непослух Адама, що закоштував в дерева пізнання, кидав на його Бог в Старому Завіті прокляти: в поті чола свого їстимеш твій хліб. Та ще нині бачимо у людей серед народів, що стоять на низькому ступені розвитку, що для них праця є відравою, яку вони стараються за всяку ціну оминати.

Культурна однаке людина прийшла до цілком іншого погляду на працю. Життя без праці було б для неї пусте, безмістове і вона дивиться на такого, що змагає до того, щоби жити без праці, як на меншевартну людину. Її найвище бажання це не *життя без праці*, але можливість вибору для себе відповідної праці, щоби в той спосіб бути щасливим. Як людина це досягнула, то вона в цьому відношенню не має більше ніяких бажань для своєї долі.

З цього бачимо, що праця для сучасної людини стала вже *інстинктивною потребою* так, що ми дійсно ніяк не можемо розуміти, чому на неї, як каже біблія, маємо дивитися як на щось прокляте. З моїх ще диточих днів затаївся в рідку суперечність, як нам у школі казали з одного боку, що праця це щось найліпше й найцінніше, що характеризує людину, а з другого веліли нам учитися на пам'ять це біблійне оповідання про прокляти праці.

На живинах, на їх розвитку можемо тут обсервувати рису, що має загальне значіння. Вона полягає на тому, що, коротко кажучи, *конецності життєві розвиваються до живого щастя*. Такі іменно живини, що в них приємні почування в'яжуться із виконанням дій, кінцевих до життя, виконуватимуть їх ліпше й досконаліше, як такі, що їх вони мусять переводити тільки в примусу або необхідности. Тимто в боротьбі за існування або в процесі приспособлення до умов життя перші живини виходять ліпше й мають кращу нагоду передавати свої особливі властивості на своїх потомків. Через те зростає й укріплюється тенденція, що сприяє життю і вона розвивається в тривалу прикмету відносного роду.

Як життєву кінцевість, що в наших часах є життєвим щастям, треба вважати *працю*. З того часу, як людство стало заселювати країни, що в них не все, чого вона до життя потребує, дісталося людині без її праці, стала праця життєвою умовою, котрій люди хоч і не хотючи мусяли підчинитися. Ми вже згадали, що ця нехоть до праці ще й досі існує у людей і то тим сильніша, чим вище культурно стоїть дана людська група. Натомість у культурної людини праця стала вже просто інстинктом. Що ця обставина, загально беручи, є кліматично зумовлена, то інстинкт до праці зростає у людини з географічною широтою; у північних народів, де життєві труднощі є дуже великі, є цей інстинкт до праці далеко більше розвинений, як у південних народів.

З цього погляду беручи, праця являється особливо важним і ціл-

ком новочасним поняттям. Мусимо спитати, як воно до цього прийшло. Отож бачимо, що в нашому часі поняття праці (і його поширення аж до загального поняття) почало відігравати міродатну роль а навіть стало центральним пунктом усього розуміння світа й життя цілком де інде, а саме в природознавстві. Тимто став для нас необхідним, зазнайомитися ближше з *фізикальним поняттям праці*.

Праця у тіснішому фізикальному сенсі є виключно *механічною* працею. Вона є потрібна, коли захочемо піднести важке тіло або побороти перешкоди проти якогонебудь руху. Таку працю виконує, приміром, *льокомотива*, що тягне поїзд, її виконує теж *парова машина*, що вправляє в рух цілу фабрику, таку працю виконує *кінь*, що тягне віз або вікніці нашої рука (докладно мускули нашої руки) при якійсь *фізичній роботі*. При всіх цих працях ходить о дві річі, що від них залежать *скількість праці*, а саме о *силу* й *шлях*. Щоби піднести великий камінь, потрібно більше сили (котру оцінюють після напруження мускулів) як на те, щоби піднести *малый камінь*. А поїзд, що його *льокомотива* легко вправляє у рух, не в силі порушувати ні людину ні *кінь*, бо на це не має в них достаточної сили. Подібно треба сказати про *шлях*, по якому витрачується сила підчас праці, Щоби піднести камінь із землі на лавку, потрібно далеко менше праці, як на те, щоби цей камінь занести на дах. І таксамо знаємо, що *льокомотива* мусить виконати тим більшу працю, чим *дальший* є *шлях*, що по ньому має вона тягти свій *тягар*.

Фізика цілком правильно *рівняє працю з продуктом зі сили й шляху*, бо продукт має ту властивість, що він у рівному відношенню до кожного з цих факторів *зростає* або *убуває*. Як міряти працю в так точний спосіб, то показується, що в природі існує великий закон, що його називаємо *законом про збереження праці*. Змістом цього закону є те, що з нічого ніколи не дістаємо праці, тільки що працю певного рода можна *переміняти* в іншу працю, при чому її *сума* ніколи не буде більша, і навіть в *ідеальних умовах* вона *лишиться незмінною*.

Як каже добре відомий анекдот, *Архімед*, коли відкрив закони підйому мав кликнути: дайте мені один пункт, де я можу стати, а я підійму вам світ із його підвалин. Він вираховував іменно зі своїх законів, що дану силу можна довільно помножувати так, що її можна *вкінці* зробити *безконечно великою* та що в кожнім випадку вона мусить *вистачити*, щоби *аршунити* всю землю. Це *скріплення сили* через *підйом* є нам загально відоме й ми застосовуємо її в щоденнім життю *безнастанно*. Чим довше *рама підйому*, що на йому *зужитковуємо* силу і чим *коротше* *друга рама підйому*, що виконує працю, тим *більшу* силу виконує *підйом*. Це виглядає наче *суперечність* із законом, про котрий ми тільки що казали, однак це тільки *потвердження* його. Бо *коротше* *рама підйому* робить теж відповідно *менший шлях*, як *довге*. Отож як *приложу* *невеличку* силу моєї руки до *великого* *рамени*, то *коротким* *раменем* можу виконати *тим більшу* *силу*; тому *однак*, що *шлях* у *рівному* *відношенню* є *коротший*, то *випаді* із *сили* і *шляху*, а саме *праця* не *стала* ще *тому* *як* так *більша*, а *таксамо* *велика*. *Архімед* отже мігби *напевно* порушити свою *підйомною* *землю*, але тільки на *зникаючо* *короткім* *шляху*, себто о *величину*, що її не можна *зникати*.

Загальною отже можна оквати: *праці не можна створити*; треба задовольнятися тим, що існує в світі і що є нам приступна, бо іншої праці немає і навіть не відомо, звідки треба би її взяти. Так отже все наше існування полягає на праці в широкому сенсі. Де що небудь діється, там ажуживається праця, щоби її перемінити, при чому вона переходить у те, що новий стан відрізняє від старого. З цього пізнаємо світове значіння праці: *праця це загальний принцип всього життя, взагалі усього того, що діється*. В світі, де не можнаби розпоряжати ніякою працею, загалом ніщо не моглоби діятися; усе лежалоби в скостенілому смертному спокоє та не моглоб яворушитись через усю вічність.

Так дійшли ми без ніякого містичного мудрування до поглядів надзвичайної величі. Коли Фавст заглиблений в паперову поверховну мудрість із розпуюко кличе:

Темно при світлі днів
Природа не дасть із себе здерти заслоу;
А що вона не може Тобі відслонити,
Цього Ти не вимушиш на ній ні підіймами, ні шрубам.

То ці слова показуються в світлі пізнання природи фальшивими; *природа відкриває людині все, р що вона питає її*; вона мусить тільки навчитись, розумно питати її. Якже одначе може вона цього навчитись? На це є тільки одна відповідь: *через науку*. Певна річ, не через паперове шкільне знання, тільки через знання природи. *Не в старих пергаминах, тільки у вічно живій криниці досвіду* знайдемо знання, що його потребуємо, бо воно єдино є плідне та може доцільно руководити нашими ділами.

Тимто не будемо дивуватись, що також і це знання про працю, що його ми тільки підняли, ніяк не походить із прастарих часів. В тій формі, як це ми пізнали, знаємо закон про збереження праці від двох, трох століть. Докладно не можна подати часу, від коли цей закон знаємо, бо багато основних думок цього закону освідомлювали собі дослідники тільки помалу й тільки ступнево*). Спершу приміняли його тільки в дуже тісних проблемах, головню в механічних машинах. У її всебічному значінню освідомив собі думку про цей закон доперва в р. 1842 німецький лікар, *Юлій Роберт Маєр* в Гайльбруну. Він у перше приклав поняття праці до всього світового процесу. А одначе і цей поступ люди спершу переочили а сучасна наука потребувала довгих років, аж значіння закону помалу пізнали. Потім показалося, що це значіння все таки не доцінювали. А тимчасом виявилося, що одна ділянка людського знання за другою є залежною від цієї думки. Одначе можна сказати, що навіть і в наших часах почавсь тільки орієнтаційні праці у всіх ділянках і що ми стоїмо ще тільки в середині праці. Основну думку (закон) про збереження праці знаємо нині більше під назвою закону *про збереження енергії*. А про його поговоримо слідуючим разом.

Так пізнали ми загальний закон про збереження праці, закон, що нормує у своїх рамках усе, що діється в світі.

Це є непереможна сила науки.

*) Докладніше історію і зміст цієї думки знайде читач у книзі: W. Ostwald, "Die Energie".

В. Левіцький

Вивчаймо Шевченка і його епоху

ПЕРЕДШЕВЧЕНКОВА епоха припадає на часи, коли Україну завойовував торговельний капітал. Причини цього завойовання пояснюються потребами закордонного ринку на продукти сільського господарства. Починає розвиватися великовласницьке сільське господарство, яке торгує цими продуктами, а дрібне господарство, селянське, економічно занепадає й селянство переходить в економічну й соціальну неволю до великих дідаців.

Після бурхливих повстань, масових рухів, внутрішніх заколотів і війн, причиною яких були, головню, економічні інтереси, Україна підпадає економічному й політичному ладові Росії з її дворянсько-поміщицьким, опертим на кріпацтві укладом.

Знаменита козацька революція пламеніла ще в загадках Шевченкових сучасників. Отже, розглядати Шевченкову творчість можна лише на історичному тлі, історичне бо минуле передпоетової доби заповнює поезію Шевченка.

Польське панування на Україні в середині XVII століття своїм пригніченням селянських мас дійшло до найвищої точки. Козак ненавидів польське панство найбільше через те, що йому дрібному землевласникові не лишалося більше місця для хутора серед панських фільварків.

Це була основна причина Хмельниччини. Атмосфера серед селянства й козацтва на Україні була невичайно напружена. Треба було найменшої іскри, щоб вибухли повстання по всій Україні. За таку іскру стала пригода на хуторі Хмельницького—Суботові. Центром тогочасних рухів було козацтво. Проте, хлопські повстання, вибухаючи масами проти шляхти, багато допомагали Хмельницькому, перетворивши козацький бунт на справжню революцію.

Закінчилася революція тим, що селянство, як нижча соціальна верства, залишилася при "вічних обов'язках"—наслідком її, форму земельної власності—феодалізм—змінено на іншу форму—поміщицьку.

Польське панство прогнали з України селяни з козаками. Козацькі верхи, захопивши порожні землі польських утікачів, забажали перетворитись на поміщиків. Щоб утримати владу, на свою силу вони не розраховували. Відсіль і пішла орієнтація на Москву з її дворянським ладом. Наслідком цієї орієнтації маємо приєднання України до Росії, а далі—покріпачення селянства.

Пригнічення соціальне, по приєднанні України до Росії, панувало з цілковитою несвідомістю й пригніченням національним. Найбільшого розквіту свого воно дійшло в середині й другій половині царювання Миколи першого. Ні про які серйозні культурні завдання, не кажучи вже про політичні, тодішня українська література й не мріяла.

В такі часи національного животіння, соціального рабства й пригнічення мусів був повстати протест проти того, що діялось навкруги. Протест почувся. Спочатку тихий, нерішучий, повитий романтично-національною формою історичних і ліричних поем "Кобзаря" (1840 р.): "Причиявна", "Тополя", "Тарасова ніч", "Іван Підкова" й інші, де поет либонь свою увагу звертає більше на минуле, а ніж на близьке майбутнє, яке треба вгадувати й передчувати.

В сучасности Шевченко не бачив нічого, на чому могла-б відпочити його душа, і тому повертає він свої погляди в минуле, заповнюючи ним перші романи своєї поетичної творчости. Панування запорожців зв'язується в його уяві з славою й волею, яка минулася і лишається тільки жалем вгадувати про неї:

*"Було колись добре жити
На тій Україні...
А згадаймо! Може серце
Хоч трохи спочине".*

Пора Шевченкової творчости 40—60 роки ХІХ ст. припадає на часи, коли дворянсько-кріпацька Україна була на переломі до нових капіталістичних і суспільних форм.

Селянство переживало найтяжчі часи. Воно, як кляса, не мало перед собою майбутнього, а недавнє минуле—козаччина—хвилювало його. Даремно, що в Хмельницького й гадки не було про покращання долі селянської, що він нічого не дав селянству, крім заміни польської шляхти на козацьку старшину. Та й не міг він дати будь що, бо й не розумів селянства, не розумів його інтересів соціальних і економічних. Проте, безупинне погіршення становища селян змушувати їх оглядатися на козацьку минувшину й ідеалізувати її. Це тим більше, що й нині козацькі попадали в ярмо кріпацтва і тим зв'язувалися з селянством. Селянство не могло не ідеалізувати козаччини, бож і само брало участь у ній (Хмельниччина). Згадки про боротьбу козаків за волю міцні були в уяві селян. Отже не дивно, що серед селянства складалися сприятливі умови для козацької романтики, яку відбивають народні пісні:

*"Летів орел через море
Та й вітра питає:
—"Ти вітре буйносенький,
Ти далеко буваш—
Чи не видає, вітре,
Козацької слави?"
—"Хоч не видає, так слухає:
Вона тепер у темному лузі,
Лежить на широкому возі,
Мочулами звязана, звита,
Вичового обвита
Та й рублем прибита".*

Хоч і мало пам'ятало селянство минушину, проте ми маємо в піснях народніх порівняння минулого з сучасним:

*"Батькам було добре
На Україні жити,
А сином досталось
Панщину робити"*

І такими-ж мріями, спогадами й думками з закріпаченого селянства нийшов Шевченко. Отже не дивно, що в перші роки своєї поетичної творчості він сумує за минулим.

Шукаючи в минулому спочинку від сучасних злиднів, поет вгадує:

*"Було колись добре жити
На тій Україні..."*

І далі:

*"Була колись гетьманщина,
Та вже не вернеться,
Було колись—панували,
Та більше не будем.
Тої слави козацької
По вік не забудем!"*

Такі поезії подобались і освіченим поміщикам тогочасним, бо-ж і вони в жалем могли питати:

*"Де поділось козачество,
Червоні жупани?
Де поділась доля-воля,
Бунчуки, гетьмани?"*

Тирає Шевченко на заслання

А що спільного між Шевченком і панством його доби не було нічого, ми побачимо в дальшій творчості поетової, коли він переконувався, що гетьманство нічого світлого не принесло для селян, заводячи в Хмельницьким на чолі московські "порядки" на Україні.

В універсалах Хмельницького "порядки" ці позначено досить ясно: не тільки селянам, а й нерестровим козакам приписується, щоб вони "панам своїм були послухні, як і раніш, і ніяких бунтів і своєвольних вчинків не чинили".

Для панства козацтво—то була старшина, бунчуки гетьмани. Шевченко-ж свою історичну романтику черпав з уст столітнього діда-кріпака, в пісень, дум, переказів і загалом з історичного (часто помилкового з сучасного погляду) погляду покріпаченого селянства.

Шевченко мав у собі незвичайний нюх історика. Свою мужичою свідомістю він довідався:

*"...Як степи запорозькі
Тоді поділили
І панам на Україні
Люд закріпостили"...*

Отже, не диво, коли він незабаром почав розвінчувати гетьманів. Він переконувався, що наша давня слава, наша історія поруч зрааків високого героїзму чиняло й темного цокаву, що багато національних героїв не що інше, як:

*"Раби, підніжки, граль Москви
Варшавське сміття".*

Які за власні егоїстичні справи точили кров з рідного народу "нам синам передали свої кайдани".

Розвінчувати гетьманів почав він з Хмельницького, якого народ за придушення селянського повстання й покріпачення у своїх піснях і переказах проклинав: "Щоб тебе, Богданочку, перша куля не минула". Шевченко у дубі народньому, як селянин-кріпак, на плечах, якого тягар неволі добре позначився від імені України клене Богдана:

*"Ой Богдане, Богданочку!
Як би була знала,
У колиці-б придушила,
Під серцем приспала!"*

А що тяжко було поетові змінювати свій погляд на минувшину України, видно в слів його:

*"Я ридая як згадаю
Діла незабуті
Діди наших: тяжкі діла!
Як би їх забути.—
Я оддав-би веселого
Віку половину"...*

Відійшовши від гетьманщини, яку він раніш ідеалізував, Шевченко наблизився до вاپорства кінця XVII віку, що виступало і проти московської неволі і проти повсталі на польський лад іетьманщина ("За байраком байрак").

В 1849—59 рр. гетьмани знову почали мчюватись Шевченкові та- кими, якими вони ніколи не були: "У неділеньку сягую:", "Наступила чорна хмара"...

Що Наливайко був більш розбійник ніж патріот—прохан волі тіль- ки для своїх козаків, а свавільним хлопам радия рівати нос и вуха, що Дорошенко торгував українськими головами не згірше московських воевод і врешті згодився взяти воеводство в Московщині, за що його козаки прозвали "юдиним товарищем"—цього всього, звичайно, Шевченко не внав.

У своїх поезіях він то висловлював думки, що вернеться козаччи- на, що козаки встануть із могил, то "не вернеться козаччина, не вста- нуть гетьманами"...

Проте, козаччина либонь до смерті поетової лишилася в його уяві ідеалізована. Та й як нати часи, коли пригадати, що боротьба за волю тоді міцно звязувалася в переходом у козаки і коли додати до цього за- кріпачення значної частини козацьких мас—дивуватися в цього не дово- диться. Він не розумів економічної відміни між козаками й хлопотвом, не розумів, що в минувшні між ними були не одні інтереси, що козац- тво тягнуло до панства.

У всій національно-козацькій романтиці поет критично й в нена- вистю ставить до українського панства, що "на світі тільки на те, щоб панувати..." Його ставлення до панів ясно позначено в усій його поезії. До них він звертається у своїйому посланні не як національний їхній по- ет, а як поет-мужик, кріпак, що бачить як вони:

*"Кайданами міняються,
Правдою торгують*

*... ..
Орють лихо,
Лихом засівають...*

Цілком реально звертаючись до них, поет крізь сльови невільника нагадує їм про тлжку працю, злидні і неволю:

*"Якби ви мали паничі,
Як люди плачуть живучи ..*

Так може писати поет, що сам в дитина отого кріпачко-наймиць- ного пекла. Він мужицький поет, обуркється, бачучи як усі Лукашівичі, Марківичі, Капністи та інші нащадки колышної козяцької старшшини що за "вірнопопданство" російським царям поробилися дворянами, діс- тали чини, землю й селянські кріпачькі душі,—без сорому продовжують ганебне діло дідів своїх, а побувавши на Заході, зміли лише при кожній нагоді вихвалитися про "волю й братерство", а справді дивилися на крі- паків, як на бидло, й чинили їм різні утиски, як і всі інші кріпосники". В своїйому обуренні на панів доходить поет до ровпичу, кричить їм:

*"Стаменіться! Будьте люди,
Бо лише вам буде:
Розкуляться незабаром
Заковані люди;
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших..."*

Бачучи згодом, що нічого не вийде, коли не візьмешся "громадою обух сталиць" і не станеш до боротьби з ними, гнобителлями вбогого люду, він, вгадуючи за них, не має інших для них епітетів, як "розбійники неситі" "препогані пани", або

*"Раби з кокардою на лобі,
Дажі в золотій оздобі..."*

Ціле життя своє Шевченко палав щирою любов'ю до пригнобленого люду-кріпаків і все життя болів він за них душею. У його світогляді, у його думках любовь на найпершому місці, стояв "найменший брат" нацто, коли Шевченко, як поет, став прозивати її побачав, що:

*"Скрий на сластий Україні
Людей у ярма запрягли
Пани лукаві..."*

Земля прекрасна, чиста—кавав він—рай, але, що люди зробили в того раю!

*"Хіба ти не рачиш?
Хіба ти не чуєш людського плачу!"*

І далі:

*"Он влянь—у тім раї, що ти покидаєш,
Датану свитину з каліки знімають,
З штурвою знімають,—бо нічим обуть,
Княжат недорослиз. А он розпинають
Вдову за подушне..."*

В перші роки своєї творчості Шевченко писав більше про побут мужиків та наймитів, і яскравіші моменти в надзвичайною гостротою протести припадають на останні роки його творчості.

До земляків своїх і товаришів він писав: "Друзи мої, искренні мої. Пишете, подайте голос за эту бедную, глянную опаскуженную чернь, за этого поруганного безсловесного смерда".

Безнадійно хворим (1861 року він хворував на водянку, і алімувати її неможна було), стоячи вже перед могилою, нетерпляче розпитує він про справу в селянської реформою. Ми знаємо, що акт визволення підписано 19-го лютого, але оповіщення його відкладено.

Якраз 19. лютого (ст. ст.) до недужого поета навідався оден з його знайомих—Черненко. Шевченко стояв біля вікна, спершився обіруч на стіл. Він був вбентежений, очі й вид виляляли нетерпляче чекання. Скороч Черненко увійшов до нього, замість звичайного привітання, Шевченко кинув:

“Що є? Є вже? Є маніфест?” Глянувши в вічі Черненкові, він зрозумів відповідь. “Так нема? Нема? .. Келиж воно буде?”

І пустивши прикру недружовану фразу, Тарас закрив лице руками і, впавши на ліжко, заривав. Так в унісон з мільйонами кріпаків, одурених і обдурених, могло битись серце у того тільки, хто був справді “плоттю й духом син і рідний брат нашого бесталанного народу”,—як писав незадовго перед тим Шевченко.

Умер Шевченко, не дочекавшись волі, 26-го лютого 1861 року, проте 25-го лютого він ще написав вірша.

Багато вже видруковано різних праць про великого кобзаря, багато ще тепер друкується, і не лише у нас на Україні, а й за кордоном. Проте, в морі всіх цих праць, статей і заміток ми й досі не маємо напівтальної ґрунтовної праці, що висвітлювала б, хто такий справді був Шевченко за своєї доби. Та й навряд, чи змігби хто дати таку працю до того часу, коли буде вібрано всі матеріали про Шевченка до одного якогось місця, де можна було б вивчити й опрацювати їх.

Щоб усіма сторонами змалювати й висвітлити інтелектуальність Шевченка та утворити цим самим міцні підвалини для дослідження його творчості, дуже важливо вивчати відношення його до культури його часу і окремих галузей мистецтва зокрема.

Трудящі України, увійшовши в добу національного відродження, не забули великого поета й мистця. Утворений Інститут Тараса Шевченка як найкраще свідчить про це. Крім суто наукової мети, інститут має і широке громадське завдання поширювати зазнайомлення широких робітничих та селянських мас в українським письменством та в постаттю самого Шевченка, який дав початок новому українському письменству.

Памяти Паризької Комуні

(18 березня—28 травня 1871 року.)

ДЕНЬ 18-го березня шанують робітники й робітничі всіх країн і націй. В цей день 1871 р. паризький працюючий нарід зробив героїчну спробу визволити столицю Франції від гнобительської влади, зрадницької буржуазії, зробив Паризьку революцію, відому в історії класової боротьби під назвою “Паризька Комунa”.

Історія французького народу в тих часах в скороченню була така: Францією вже другий десяток років правив пройдисвіт

Луї Бонапарте під іменем імператора Наполеона III.

В його часах правління на шиї французького народу сиділи паразити-пьяки, які розграбували народню скарбницю для веселого й розпутного життя імператорського двора та його прибічників-дармоїдів. І от коли ця імперія почала тріщати, гнилий трон захитався, бо від нього відвернулася навіть частина буржуазії,—тоді Луї Бонапарте рішив поправити свої справи зовнішньою війною, сподіючись у ній на перемогу. В 1870 році почалася

Франко-Пруська війна

в якій бонапартівська імперія виявила всю свою нікчемність і продажність

своїх генералів та урядовців. Армія терпіла поразку за поразкою і на-
решті її головні сили були забрані в полон разом з імператором. Прусаци
підступали до Парижу.

Для 4-го березня нарід зробив революцію

але влада опинилася в руках буржуазії, яка створила так зване "прави-
тельство національної оборони", а в дійсності правительство проти револю-
ції і народу.

Тимчасом Париж готувався до оборони проти Прусаків. Нарід—переваж-
но робітники й ремісники—організував національну гвардію. За зібрані по
підписці народні гроші відливалися гармати і озброювалася ця народна армія.
На чолі національної гвардії стояв виборний від паризьких округ Централь-
ний Комітет, що складався переважно з пролетаріє.

Але уряд більше боявся паризького революційного народу ніж Пру-
саків. Із ними післанець буржуазного уряду, Тієр, вів таємні переговори
про мир. 28 го січня 1871 року уряд оголосив про

складення перемир'я з Прусакими

по якому всі фонди Парижу переходять до рук пруської армії, частина
Парижу так само, скликається Національне Зібрання для ухвали цих умов,
а Париж сплачує контрибуцію в 200 мільонів франків. Уряд хотів розбро-
їти національну гвардію, умісне лишивши її гармати в місці, що мали ві-
дійти до Прусаків, але нарід кинувся до гармат і вивіз їх власними руками.

Вибори дали перевагу буржуазії та поміщикам. Для остаточної пе-
ремоги

буржуазії треба було розправитись з революційним Парижем

І от Тієр віддав своїм військам наказ захопити у досвіта 18-го березня 1871
року гармати національної гвардії. Але це йому не вдалося. Рано 18-го
березня жінки помішавши наміри загонів Тієра, почали переконувати
жовнірів не обезброювати народу а зднатися з ним. Збіглися національні
гвардійці і війська Тієра потерпіли на всіх пунктах поразку.

Нарід переміг

Уряд втік до Версалю. Влада в Парижі перейшла до рук Централь-
ного Комітету Національної Гвардії, тобто по суті паризького пролетарі-
яту. 26-го березня була вибрана Паризька Комуна. Вибори провадилися
по загальному виборчому праву. Не велике число буржуазних депутатів,
вибраних в Комуну, дуже скоро її покинули. Таким чином Паризька Ко-
муна була урядом робітничої класи.

Буржуазія готувала для Парижу гармати і багнети. Тієр зорганізу-
вав свою армію і розіслав по цілій Франції брехливі повідомлення, що ні-
би Париж захопили злодії і розбійники.

Паризька Комуна перевела в життя цілий ряд законів, які показали
буржуазії, що

ця влада є зародком диктатури пролетаріату

і класовим ворогом заможних гнобительських клас. До цих законів належать:
постанова про передачу закритих, покинутих господарями майстерень до
рук організацій робітників, що працювали в них; скасування продажі зак-

ладених в ошадній касі речей і повернення їх бідним власникам даром; відстрочка плати за помешкання.

Головними постановами Комуні були:

Встановлення виборності всіх урядових осіб й припинювання оплати їх до зарплатної платні середнього робітника; скасування військової повинності і заміна її озброєним народом; відокремлення церкви від держави й школи і заборона видавати народні гроші на справи церкви.

Це є зрозумілим, що багато зробити для перебудови життя на новій основі в інтересах праці Комуна й не могла. Всього життя вона мала 72 дні, та і цей короткий час пройшов у боротьбі за існування проти озвірілої буржуазії. Приготовивши свою армію

Тієр почав облогу Парижу

Починаються сторінки героїчної, але нерівної боротьби озброєного та мало організованого паризького народу проти армії буржуазії. Генерали цієї армії зразу-ж виявили своє обличчя розстрілом полонених національних гвардійців. У відповідь на це Комуна взяла заложників—архієпископа і кількох попів. Цього архієпископа хотіла Комуна обміняти за революціонера Бланкі, що сидів у тюрмі в провінції, але Тієр рішуче відмовився від обміну. З початком квітня

буржуазна армія почала штурмувати Париж

і у завязятій кровавій боротьбі з революційним пролетаріатом їй удалось дня 21-го травня прірватися у серце самого Парижа. Цілий тиждень Париж оборонявся, в бою уступаючи ворогові кожную вулицю і кожний крок землі міста. Цілий тиждень горіли дома і будинки. Вулиці міста перемінюлися у червоно-темні річки крові. І аж 28-го травня бійки припинилися, у Парижі повівся смертельний вітер плачу й болю і настала гробова сумна тишина, бо

всі оборонці революції полягли в кровавій боротьбі

На руїнах, крові і трупах найкращих синів й дочок Франції святкувала з піною на устах задихана буржуазія свою дику перемогу. Буржуазні газети закликали "зробити полювання на комунарів, їх цукували як диких звірів". Трупи їх не встигали ховати. Розстрілювали гуртом і громадами, не жаліючи ні жінок ні дітей. Тільки в одній тюрмі Ля Рокоті розстріляно 28 квітня 1.900 людей. Загалом, після урядових виказів виконано 17,000 засудів смерті. Від 21-го до 30-го мая ув'язнено 38,000 людей, в тім 1,067 жєнщин і 651 малолітків. Тюрми були переповнені, в яких з голоду, нужди, хворіб і знущань померло около 2,000 осіб, оставших при життю поставлено перед воєнни суди. Перші станули перед судом члени Комуні; з 17 оскаржених 2 засуджено на смерть, 2 випущено на волю а решту засуджено на депортацію або тюрму. З загального числа 35,000 ув'язнених 22,000 випущено на волю; 10,500 поставлено перед воєнний суд, в тих 270 засуджено на смерть, 410 на тяжкі роботи, 7,500 на депортацію а останніх на досмертну тюрму.

Так пімстиялася буржуазія на народі за те, що робочий нарід зробив замах на її привілей і панування.

Память загинулих комунарів шанують мільйони працюючих кожного року в місяці березні у цілому світу.

Іван Франко.

Культура Середніх Віків

II.

ЩО ТАКЕ КУЛЬТУРА?

(Продовження)

НЕ вдаючися в хитромудрі дефініції, ми могли би вказати ряд конкретних явищ і прикмет, що в нашій умі нерозривно в'яжуться з поняттям культурного життя, культурного чоловіка. Культурний чоловік у нашому розумінню любить чистоту й порядок, живе в гарній домі обставленій гарними меблями; у нього на стінах образи, в шафі книжки, в домі музичні інструменти; він їсть здорово і смачну страву, одягається порядно, хоч і не виставно, провадить правильне життя з унормованим часом праці, забави й спочинку. В його голові нагромаджений засіб знання не лише фахового, потрібного йому для щоденного життя, але також загального, непридатного для практичних потреб, але такого, що творить так званий світогляд чоловіка, вчить його розуміти тисячі явища зверхнього світа й людського життя. Він любить літературу, штуку, науку, читає газети, віддається іноді такому чи іншому спортові, буває в товариствах, ходить до театру, на концерти, іноді на політичні збори. Він визначається певною товариською оглядою в поведінку, вміє держати себе натурально і людяно в усякім товаристві, вміє говорити поважно й жартувати не порушуючи чужої подоби, опановує старанно всякі вибухи пристрасти, гніву та пересердя, загалом веде себе коректно.

Коли візьмемо хоч би нашого селянина з глибоких гір або з запального Поліся і схочемо заарештувати йому за чергою всі ті приналежності і прикмети культурного життя, то певно що кроку почуємо від нього—коли він схоче бути щирим—сердате буркотання: "Е, панські витребеньки! Чистота, мило, пахощі—тифу! Кам'яний дім дорогий, книжка потрібна, концерт, театр—пуста забавка", і так далі, і так далі. Для його життя, що йде в бідності, бруді, тяжкій, часто страшенно неварданій боротьбі за кавалок сухого хліба, все це зайве, непотрібне. Він так привик до свого життя, хоч і почуває його невгоду, що навіть коли доля всміхнеться йому, коли у нього знайдуться і гроші й достатки, він не догадається всунути вонючої калюжі з перед свого порога, віковичного бруду, задухи та хробацтва ві своєї хати, завести на своїм столі ліпшу страву, так само як не вміє на старості літ розпростувати свою згорблену від тяжкої праці та віковичного упокорення спину або як не потрапить у кожному данім випадку ауканути свого язика, щоб не

заклясти в батька-матір, не вдарити чи то худобину, чи жінку, чи дитину, і не збрехати перед паном.

В багатому подібне до того селянина було становище середніх віків. Ми бачили, що це були часи не настаних війн та заколотів, ненастанного безладдя, породженого феодалною системою. Люди поперед усього мусіли дбати про те, щоб заховати своє життя, щоб заробити на хліб—хто працює на полі, в ремеслі, а хто грабунком та вбивством. На інші речі їм не ставало часу, тай того найконечнішого бракувало аж надто часто. Середні віки, це часи періодичного голоду та пошестей, що забирали тисячі жертв.

У ненастаних заколотах люди шукають захисту в замках та укріплених містах; на місцях не захищених укріпленнями не оплатиться будувати порядних хат; селяни живуть у нужденних ліпняках, у печерах або в ямах викопаних у землі, ночують разом зі своєю худобою, в тісноті, темноті, брулі. Але й пани в замках та міщани по кріпостях живуть не багато ліше. В ямку, що міг би бути нині вигідним помещенням для 5, 10 або 20 культурних людей, у тих часах живуть сотки або й тисячі убогих воєнків з кінями й чурами; вони сплять купами на помості покоїв, забавляються в дні свободні від війни безконечними обідами та пияством, наїдаються сям чи так печеного мяса та випивають збанами, іноді коньями погано приготовленого пива, меду або вина, доходять до п'яному до сварок, які доводили звичайно до розливу крові, часто до каліцтва або й убійства тут таки, в самій Італії. Конверсація за столом, навіть у присутності володарів і дам, ведеться цінічна, груба; навіть пісні менестрелів та вірші рецитовані при тих забавах такі, що новітній історик літератури не вагається в своїй студії повторити хоч би самі титули більшої їх часті. Найлюбші забави тих людей, це лови на грубого звіря і турніри—одні й другі забави того рода. що при них рідко коли обходилося без проливу крові, без каліцтва й убійства.

Не багато краще живеться й по містах... "Представмо собі—говорять оден новітній дослідник—середньовіковий Рим з його 900 вежами, з темними палатами шляхти, збудованими з розвалин велечних старинних монументів, Колюсен, тріумфальних луків, великого цирку. В місті йде вічна боротьба могучих патрициїв Конті, Франгіпані та інших ісжвих фамілій. Що хвиля із якоїсь нової кровавої пімсти, із як якоїсь нових виборів, із за якоїсь наруги або брутално жарту починається війна на ново: вулиці загороджують ланцюгами, будують нові вежі та стрільниці, в усіх домів стріляють, доми ворожих фамілій облягають, підпалюють і руйнують; кожна діляниця міста раз ураз виглядає як табор якоїсь іншої партії. І так само як у Римі було в багатьох, багатьох містах Італії". А як виглядає щоденне життя в тих містах! Поперед усього вдаряє кожного дослідника страшенний бруд. Вулиці не мощені, скрізь бездонні калюжі, про каналізацію ані думки, виходки та виливи виходять на вулицю, куди з домів викидають усяку нечисть, усякі відпадки; наслідком сього страшенний смерід. Вікна в помешканнях маленькі тай рідко розставлені, покої темні, помости переважно покриті соломкою, меблі рідкі тай нужденні. Одіж неугарна, мішкова; нехарністє загальна; навіть дами з висших станів не муються по цілому тижневи.

Дещо про апендіцит

ЕДУГУ хронічного апендіситу (запалення сліпої кишки) можна поклати, як кажуть американські лікарі д-р Карнетт і д-р Болс, відповідною дієтою, тобто відповідним способом прохарчування. Вони гадають, що в таких випадках операція мало коли потрібна. Симптоми, що їх звичайно приписують хронічному апендіситу, є в дійсності признаками неврози—нервового недомагання, що являється наслідком зменшення нормальної ваги тіла, внаслідок журби, хиб в якимсь органі тіла, мускулярного напруження, ненормальної постави тіла, частого затвердження або й кількох таких причин разом. Згадані лікарі кажуть, що в таких випадках нема потреби робити операцію, але треба старатися усунути причини, що довели до апендіситу. При відповідних заходах в цім напрямку хронічний апендісит звичайно щезає.

Хто втратив на вазі (став худий)—а це звичайно йде впарі з затвердженням, може вилічитися з апендіситу зміною дієти. Такі люди повинні вистерігатися всяких грубих страв, що розпихають і перетяжують шлунок: навіть сирих овочів і городини не повинні їсти надто багато. Їхня пожива повинна складатися здебільша з молока і страв, зладжених з молока, зернових харчів, рижу, картоплі, макаронів, желатини, а потрохи можуть їсти також курятину, худе волове м'ясо, рибу і яйця. Щоби скорше поклати затвердження, треба брати деякі розвіляючі середники, але лиш такі, що не надто подразнюють і мучать шлунок і кишки.

В кого підчас хронічного апендіситу покажеться якесь поважніше органічне недомагання в долішній частині тіла, таким треба відпочати протягом кількох тижнів, або й провести той час в ліжку. В кожнім разі треба перед і після кожного обіду лежати якої пів години. Деколи приносять полекшу теплі оклади на животі. Тоді очевидно треба також бути в ліжку. Крім того можна послугуватися поясами, що їх роблять в тій цілі і продають під назвою птозових поясів (ptosis belt).

Коли хронічний апендісит є наслідком ненормальної постави тіла—а це трапляється головню в тих, що мусять сидіти скулено при роботі або стояти в скулений спосіб—тоді треба робити відповідні вправи, або гімнастикуватися. Особливо помічними є вправи, що змагають згинання тіла і заставляють в рух мускули черевної стіни. Велими корисним є те, коли такі вправи можна робити на дворі—на свіжій повітрі і на сонці.

Треба уважати також на зуби і горлянні залози (tonsils), бо коли вони в нездоровій стані, то стають джерелом інфекції і причиною серйозних недомагань в інших органах тіла.

ВІДОМОСТІ ПРО КАНАДУ

Howard Ross, K.C., D.C.L.
of the Montreal Bar

Канадійська Провінція Онтеріо

ПРОВІНЦІЯ Онтеріо була відома на протязі сімдесять п'ять років, як Горішня Канада, а теперішню назву дістала підчас об'єднання канадійських провінцій в конференцію. Як провінція, Онтеріо має вже сто тридцять дев'ять літ. Вже в 1867 році ця країна позначалася помітним розвитком своїх судівничих, громадських, освітніх і соціальних організацій. Онтеріо становила тоді майже окрему державу. В 1912 році до ньої прилучену округу Патрішія, внаслідок чого простір країни збільшився до 407,000 квадратних миль—став більший, ніж простір Франції і Німеччини разом.

Фарми в Онтеріо представляють вартість (в землі, будинках і живій інвентарі) в \$2,196,152,000, а їх годівля домашніх тварин доходить річно до вартости в приблизно \$500,000,000. Різнородність засів заохороняє фермерів від поганих років, і шкідливими для них є майже виключно тільки погані економічні відносини, тобто капіталістична система, що є однакова в цілій Канаді.

В 1874 році в індустріях Онтеріо було інвестованих \$37,874,000 і до 1924 року цей вклад зріс до \$1,836,269,551. Індустріальна продукція представляла в 1871 році вартість в \$114,706,799, а в 1924 році \$1,397, 873,744. Це й виявляє, як швидко розвивається господарство цієї провінції.

Серед населення Онтеріо знаходиться біля 400,000 автомобілів і тролей, для яких в провінції побудовано знамениту сітку шляхів. В кожному місті і містечку є відносно дешевий електричний ток для вжитку в індустріях і для освітлення, а є вже багато ферм, що мають електрику для освітлення і для урухомлення машинерії. Скрізь розведено телефонічні лінії, а радіо і поширена на ферми постова обслуга причиняються чимало для вкращення життя на віддалених від громадських центрів місцях.

На свою гарно впорядковану шкільну й освітню систему Онтеріо видає около \$45,000,000 в рік. Гарно працюють університети в Торонто, Оттаві та університети Квінс, Вестерн і МекМастер. В Гвельф існує відома в цілій Канаді агрікультурна (рілляна) колегія.

Щодо мінеральних багатств, Онтеріо належить сьогодні до передових гірничих країн світу—і це мимо того, що там щойно почалося використання цих припасів. На протязі останнього двадцятка років копальні в Онтеріо дали капіталістам зисків на \$132,000,000, а на устаткування і робітників видано вдвоє стільки.

Місто Торонто є найважливішим торговельним і промисловим центром

цього провінції, а крім того заслужують на згадку такі гарні міста і містечка, як Оттава (столиця Канади), Гемілтон, Лондон, Ст. Кетеринс, Балвалл, Броквілл, Гвельф, Корввалл, Кінгстон, Смітс Фаллс і другі.

Ніагарська округа славиться своїми овочевими садами і ледви чи є де в світі так багато гарних садів на одному суцільнім просторі. А водопад Ніагара, що лежить на кордоні між Онтеріо і Спол. Державами, це, як відомо, одно з найкращих чудес природи.

Слід згадати також чудову округу Мускоканських Озер (Muskoka Lakes), де земля і вода утворюють повний принади краєвид. Те саме мож сказати про Рідовські Озера (Rideau Lakes), що простягаються від Оттави до Ст. Лоренс.

Південна частина Онтеріо притинає до найбільших озер в світі—до Ірі і Онтеріо. Кожне з них може помістити на своїх просторі яку небудь з тих європейських держав, що про них чуємо так багато, а притім остало-б ще досить місця для кількох менших країн.

Величчя ріка Сейнт Лоренс переходить через Онтеріо на довжині багатьох миль і подає великі ложливости в ділянці гідро-електричного будівництва. Знаючи передсказують, що за двадцять п'ять років Онтеріо розвине своїх 1,800,000 кінських сил електрики до 5,000,000 кінських сил Ріка Оттава та її допливи дадуть 800,000 і стільки-ж дадуть води північного Онтеріо. Сподіваюся, що з Ніагари мож буде взяти ще 500,000 кінських сил, а від 1,000,000 до 1,100,000 з ріки Ст. Лоренс.

Замітною безперечно є ця провінція й тим, що має в своїх межах столицю Канади, місто Оттава, якому судилось стати в бігом часу одним з найкращих міст Канади. Про розвиток цього міста дбає не тільки провінційальний уряд, але мабуть в більшій ще мірі центральний уряд цілої Канади.

Онтеріо вислало вже тисячі своїх уроженців—своїх синів і дочок на Канадійський Захід, до Спол. Держав, а там і в різні сторони світу, де вони займають важні становища, як робітники освіти, правники, фінансисти та індустріальні провідники. Має також багато своїх талановитих представників в канадійському парламенті та в провінційальному сеймі.

Населення міста Вінніпегу

Урядова статистика подає населення міста Вінніпегу на рік 1928 в 202, 377 душ.

Споживання яєць в Канаді

Якщо правдивою є дотична статистика, то пересічний мешканець Канади їсть одно і пів яйця кожного дня, тоді як на одну особу в Сполучених Державах припадає пересічно тільки половинка яйця щоденно.

Канадійські Робітники й робітниця

Серед робітництва в канадійських фабриках, офісах і на фармах чоловіки переважають щодо численности жінок і робітників є більше ніж робітниць в такому відношенню, як п'ять до одної.

Лист від політв'язнів з дрогибицької тюрми в Польщі до робітників в Америці і Канаді

ДОРОГІ ТОВАРИШІ!

Помогайте Політичним В'язням!

Околя 100,000 політичних в'язнів
у всіх капіталістичних країнах

Ми, Політв'язні дрогибицької тюрми, шлемо вам, товариші робітники емігранти в Польщі, Західної України і Західної Білоруси в Америці і Канаді щирий братерський привіт! Зараз більше ніж коли-небудь конечна негайна тісна злука пролетаріату різних країн до боротьби з наступом імперіялізму та фашизму, котрий револьвером, тюрмами шибеницями та скасуванням важко здобутих політичних та громадських прав намагається розбити, обезголовити та адеморалізувати робітничий рух і приготувати удушення в хмарах трійлих газів та втоплення в морі крові першої проле-

тарської батьківщини—СРСР і революційного робітництва й селянства нового світу. Відірвані цілими роками від життя до боротьби на "волі" відчуваємо однаков, що революційна хвиля зростає, і що як не варварська масакра колюмбійських страйкерів і то яке інше звірство буржуазії переле мірку терпіння і солідарне, грізне обурення десятків і соток мільонів визискуваних й гноблених усіх країн ії'рас потрясе і зніщить до основ велику тюрму—весь капіталістичний устрій. Пережаті незломною революційною думкою стискаємо вашу братню руку з поза численних залізних ґрат і мурів та через кордони і моря.

Посеред розкинутих численних веж кафтових шибів, нафтових рафінерій та фабричних коминів, понад містом вузь-давунів доробкевичів та чорних від ропи і нужди робітників оселі—високо на горі стоїть грізна палата, величезна "багато крила, з високим фабричним коминном тюрма—каторга." "Дім кари". Вибудувала її Австрія, а докінчила Польща. Спробаджують тут в'язнів з високими присудами, переважно на доживоття. Може тому, що це одинока в Польщі тюрма що ще не переповнена. На 1600 місць число не сягає половини. Урядження "остання" під кожним оглядом, тільки не для ошадження адоровля і життя в'язнів, а для найлегшого згноблення. Більша частина келій—одиначки, решта на 2, 4, 6, 8 осіб, але кожна така

"спільна" келія має клітки, в яких замикають в'язнів на ніч. Режим незначайно острій. Технічний спосіб для знущання багатий: від закорковання в недоступних одиночних келіях, в так зв. карному відділі і численних карцерів та темниць аж до підвішування за руки і ноги поки жертва не відстане кровотоку з носа й горла або не зімліє. Часте биття, (побито м. і. політв'язня Осіпа Келлера на одиночці за те, що не хотів "мелдувати" (4-х дозорців впало до його келії в ночі). Часті самогубства свідчать про буржуазну "людяність" в тюрмі. (В січні 1929 р. повісився в'язень на кільканадцять днів перед звільненням, бо не в силі був витерпіти катування.)

Політв'язнів зачали сюда привозити по одному перед роком. Більша група 40 чоловіків тут від липня 1928 р. Усі ми засуджені за участь в комуністичній партії, а кількох за комуністичну організацію серед війська. Приєду від 4-х до 10 літ, до того ще треба додати, що майже кожному не зачислено слідчого арешту від 1 до 2 років, так що вироківих 6 років чи 10—то ми маємо сидіти 8 або 12-ть років. По професії ми робітники фабрик, копальні і варстатів, значна частина селян і сільських робітників. Позовозили нас тут з усіх закутків польської держави. Найбільше з Галичини; далше з Холмщини, Волині, Підляша, Західної Білоруси, з Варшави та Домбровського басейну. По національності Українці, Білорусини, Поляки, Жиди, Німці. Більшість нас у тюрмі 4-тий й 5-тий рік; більше число з нас перейшли нелюдські катування в дефензивах, усі ми були передше в різних катівнях Польщі в убійничих життєвих умовах. Це підірвало здоров'я багатьом. Один тов. Енглендер Абрам з Люблина помер в тяжкій, неулчимій хоробі серця, перебувши останні дні в тюремному шпиталі; другий тов. має часті кровотоки з горла; третій має горляні сухоти; 5-ох тов. хорі на туберкульозу з повільним перебігом недуги; 8 хорих на очі, значна більшість ослаблена вичерпанням сил. Поминаємо ревматизм й інші дрібні недомогання.

В тяжких умовах твердо обстоюємо нашу гідність політв'язнів. Витривалою працею удалося нам здобути деякі права, котрі виразно на зовні вирізняють нас від кримінальних в'язнів (незамикання в клітках та власні убрання) і дають можливість в міру сил і засобів дбати про здоров'я, передусім хорих та використати час на науку. Творимо тут комуни (тепер 45 чоловік). Живемо в келіях по 8 чоловік, учимося о скільки стає нам сил та підручників, щоби вийти на волю спосібними до праці і боротьби. Наше перебування в тюрмі трактуємо як неперервний ланцюг в працею на волі. Однакож дійсно цінних книжок маємо не багато, а в пресі допускають газети тільки в польській мові, приміром, фішистівські. Так отже ми навіть через пресу не можемо довідатися про робітничий і селянський рух, хіба з гір буржуазного піску вдається вилити зеренця пролетарської правди.

Фашистівський уряд та його поспіаки не дають нам спокою навіть у тюрмі. Перестрашений ростом революційної свідомости нас і тим, що мимо трупів й інвалідів з тюрми по роках виходять на волю загартовані і неутращимі борці,—фашизм при спеціальній фаховій помочи П. П. С. Пілсудско-поліційних соціалістів (в особі п. Поєнера та інших, наказує напад на наші права, на нашу можливість жити та учитися в тюрмі, "аліквідувати" політв'язнів, знизити до урівня бандитів та злодіїв. То тут, то там

фашизм улаштовує масакри і напади, щоби легше упоратися по частих, з усіх сторін і кінців держави до нас відігукі зоб'єктів катованих товаришів—політв'язнів. Тюремна адміністрація грозить також нам і безсумнівно нападе.

Наше положення у майбутній, нехибній боротьбі пострібно важке: через надзвичайно великі й легкі для адміністрації можливості репресій, через брак близько родин (нікого нема в нас із Дрогобича й околиці і мало до кого може прийхати рідня на відвідини бодай раз в часі вироку) і через брак традицій прав політв'язнів в пересмерділий ще наскрізь шляхотсько-феодальними пережитками східній Галичині.

Наша боротьба може бути успішною тільки при допомозі пролетаріату нафтового басейну, краю і заграниці. Фашистський терор хвилево обезсилив дрогобицький пролетаріат. Ви, товариші, що живете в кращих умовах праці та боротьби можете нам помочи і о братню псміч зєгерасмося до Вас.—піднесіть ще раз могутній голос протесту проти фашистського терору в Польщі й на окупованих нею землях Західної України, Західної Білоруси, проти звірського катування політв'язнів у дефенгів і у тюрмах, проти систематичних нападів на політв'язнів з боку фашистського уряду та його виконувачів—жадайте негайно звільнення усіх політв'язнів!

Хай живе міжнародна революційна солідарність пролетаріату і бідного селянства!

Геть з імперіалізмом і фашизмом!

Хай живе соціалістична революція!

З пролетарським привітом!

За Комуни Політв'язнів у Дрогобичі,

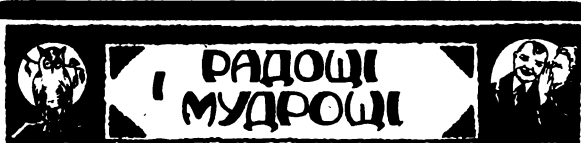
Правління Комуни.

Дрогобич, тюрма, 4-го лютого 1929 р.

ПРІНЦЕС ТЕАТЕР В МОНТРЕАЛІ

В неділю 14. квітня ц. р. великий виступ учнів школи українських національних танців Василія Авраменка провадженої учителем Іваном Пігуляком.

Поліпшення

"Що ви думаете про наш новий місячний журнал?"

"Ви заощадили-б багато гроша, як-би зробили з ним тільки одно."

"Завжди вдячні за добру раду—що-ж зробити?"

"Видавайте його раз в рік".

Лікар в хаті

Прикликаний лікар до хорої жінки, вложив термометр під її одяг і попросив замкнути уста. Через десять хвилин сиділа жінка з замкненими устами. Нараз чоловік питається лікаря:

—Пане доктор, що коштує та машина, що ви її положили під язик?

—А вам навіщо це знати?

—Та щоби часом притримати моїй жінці язик так як тепер.

Для бізнесу

Піп обіцяє дати 25 ц., хлопцеві, що скаже, хто був найбільшим чоловіком в історії.

"Христофер Колумб"—каже італійський хлопець.

Джорж Вашингтон"—каже американський хлопець.

"Сейнт Петрик"—крикнув жидівський хлопець.

"Вгадав і виграв кводра"—каже п'я айриш—"але чому ти вибрав Ст. Петрика?"

"Ну, я знаю, що найбільшим є Мойсей, але бізнес є бізнесом."

Інтерес працьодавця

Робітник: "Я працюю тут вже десять років і за платню одного виконую роботу за трьох. Тепер хочу підвижки."

Працьодавець хитрун: "Підвижки не можу дати, але покажи мені тих двох, що за них працюєш, то я зараз їх відправлю з роботи."

Рахункова штука

Напишіть дотичні числа і переконайтеся, чи вийде та сама сума:

В яким році ви родилися?

Скільки вам літ?

В яким році ви прийшли на теперішню свою роботу?

Скільки років займаєтеся нею?

Разом 3856

Зрозуміла причина

Вос: "Що було причиною експлозії кїтла?"

Формен: "Причина зовсім проста—котел був порожній, а інженір був повний горівки."

ЧИТАЙТЕ

“УКР. ЩОДЕННІ ВІСТІ”

‘У.Щ.В.’ це одинока часопись в Сполучених Державах, яка дійсно і щиро оборунає інтереси укр. працюючого людуч: виховує в читачів киясову свідомість Неділішне число „Вістей” виходить на вісім сторін друку, з багатим ріжнородним матеріалом і ілюстраціями. Річна передплата \$9.00, на чверть року \$2.50.

Адресуєть:

UKRAINIAN DAILY NEWS

17 East 3rd Street, New York, N.Y..

“СВІТЛО”

український місячний популярно-науковий і літературний журнал на 64 сторони друку, великого формату. Дуже цінний матеріал в журналі з політичних, економічних, наукових, технічних і мистецьких областей, а також оповідання, вірші, тощо

Річна передплата \$2.50. Поод ч. 25ц.

THE “LIGHT”

17 EAST 3rd STREET,

NEW YORK, N. Y.. U. S. A.

В кожній робітничо-фермерській хаті повинен бути ілюстрований місячний журнал для укр. молоді:

“СВІТ МОЛОДІ”

Орган Секції Молоді ТУРФДім. Виходить в Вінніпегу. Річна передплата 50ц

Адреса:

THE YOUTH'S WORLD

Cor. Pritchard & McGregor Sts.

Winnipeg, Man.

М. АНТОНОВИЧ

; Агента Корабельних Карт

Спровадить зі Старого краю до Канади вашу родину, приятелів або знайомих. Вистарає для них легальне позволення на приїзд до Канади і т. п.

M. J. ANTONOVYCH

2311 HOGAN ST. - - MONTREAL

ЧИТАЙТЕ

одинокий український робітничий журнал на цілій американській землі, це

“РОБІТНИЦЯ”

що виходить два рази в місяць у Вінніпегу.

“РОБІТНИЦЯ” друкує цікаві наукові статті, написані в найбільш зрозумілій спосіб, гарні оповідання, вірші, новини з цілого світа, освітні статті, гуморески і т. д.

“РОБІТНИЦЯ” має власних кореспондентів в різних містах Європи, Галичини, і Радянської України.

“РОБІТНИЦЯ” в кожному числі містить багато цікавих фотографій та артистичних картин, як ніяке инше українське видавництво. “РОБІТНИЦЯ” є найбільш розповсюдженим і найдешевшим видавництвом.

Передплатити собі цей корисний журнал, що цікавий так для робітниць, як і для робітників.

Передплата вносить: на рік \$1.50; на піврік 80ц. Поодинокое число 10 центів. Адреса:

THE WORKINGWOMAN

Cor. Pritchard and McGregor Streets,
Winnipeg, Man.

“ФАРМЕРСЬКЕ ЖИТТЯ”

Виходить що тижня, кожної середи у Вінніпегу. Передплата вносить: на рік \$2.00; на півроку \$1.00

“Фармерське Життя” поміщує дуже цікаві вісти з фермерського, селісько-го й робітничого організаціїного та просвітного руху у всіх країнах, повинні про найважливіші світові події, цікаві статі, наукові розвідки, дописи, поради і все те що фермерам треба знати. Пишіть так:

FARMER'S LIFE

Cor. Pritchard & McGregor, Sts

Winnipeg, Man.

„УКРАЇНСЬКІ РОБ. ВІСТІ”

Кожний робітник і фермер повинен читати й ширити часопись “Українські Робітничі Вісти”, що виходить в Вінніпегу три рази на тиждень і коштує лише

4 долари на рік. Адреса:

“UKRAINIAN LABOR NEWS”

Cor. Pritchard & McGregor Sts.,

Winnipeg, Man.

ЧИТАЙТЕ І ШЕРІТЬ НОВІ КНИЖКИ:

Маркс Економічної Географії, в 44. мапками	60
Календарі "Новий Світ" з р.р. 1917-18	60
Підземне Царство, в 65 образами	80
Практична Утопія	80
Проти Смерті, оповідання М. Ірчана	50
В Вуриках (М. Ірчана)	80
Царська Росія і українська співача	50
Маркс передісторичних подій, в 30 обр.	40
Ілюстрований Альманах "Новий Світ"	40
Місто в небесах, переклад з французького	40
Літературно-Науковий Ілюстр. Збірник	40
Ілюстрована Робітнича Читанка	35
Що є Біблія? І християнство перед Христом	30
Життя і Поступ, в 38-ма Ілюстраціями	25
Червоний Кубар, роб. фарм, пісні і поезії	25
Розвиток людства, в 4 обр.	25
Гумористичний Календар: з 1913	25
Як поштов світ? і Старий Завіт, в 22 обр.	20
Смерть Франка, поема К. Вобинського	10
Чому позичали віру	10
Індивідуальні суди	10
Жінка і соціальне читання	10
3 історії Соціалізму, в 4 образами	10
Робітнича Читанка, часть II.	10
Відокремлення Галичини	10
Нелюде Місто, поезії М. Тарновського	10
Американський робітник, співача картина в амер. житті в 3. відслонях	10
Нажне питання	?
Три Інтернаціонали	?

Разом за половиною ціни (\$4.00)

Гуртом 25 процент знижки на \$5.00; 33% на \$10.00; 50% на \$25.00

КНИЖКИ ІНШИХ ВИДАВНИЦТВ

Історія Культури	\$2.50
Короткий виклад політичної економії	2.50
Словар чужих слів	2.00
Історія боротьби віри з наукою	1.50
Українсько-англійський і англійсько-український кишеньковий словар	\$1.50
Провідник або укр.-англійський самоук	\$1.50
Історія боротьби праці за визволення	1.25
Азбука Комунізму	1.25
Еволюція в образах	1.00
Комунізм і Християнство	50
Як поли туманять наряд	50
Страшні гайни монастирських мури	50
Економічно-політичні проблеми пролетарської диктатури	50
Початковий курс подітичної економії	50
Рай і Поступ	40
Наука і Ренюляція	35
Фікція нації і націонал. незалежності	35
Фабричні розмови про економію	25
Ціна крові.	25

Кароль Маркс, його життя і діяльність	25
Земля обітована	20
Роскази про сили природи, часть I.	20
Маркс про диктатуру пролетаріату	20
Марксом і Дарвінізм	20
Природознавство	15
Біологія	15
Введення в національну економію	15
Розвиток соціалізму від утопії до науки	15
Як фермер може дістати весь плід своєї праці	15
Розмова про фізичну	15
Україна як об'єкт міжнародної контрревол.	10
Роскази про сили природи, часть II.	10
Як Галичан втягнули в контрреволюцію	10
Сучасне становлення сільського господарства на Україні	10
Людське суспільство в передістор. розвитку	10
Воротьба за існування	10
Хто такі комуністи і причта про виду	10
Межі людською та машинною	5
Фармер і робітник	5
Диктатура пролетаріату	5
Три Інтернаціонали	5

Замовлення шліть на адресу:

NOWYJ SWIT

Box 1092

Montreal, Canada.

НОВИНА!

Вже вийшла з друку і продається

збірка оповідань

М. ГАРАСИМЧУКА

"ВІДГОМІН"

ЗМІСТ:

Відгомін—Душевний біль—Забута—
Два—"Щасливі"—Робітничий—Пер-
стені—Мати—В фабриці—Пішло мар-
не дві години—Життя—Вона—Мамо
—Щось буде—Смерть смерті.

Ціна 15ц

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN LABOR TEMPLE

236 BLOOR ST. EAST

OWASHA, ONT.

CANADA